

СТАНОВИЩЕ

**от проф. дпн Румен Иванов Стаматов –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор”

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология

докторска програма: Педагогическа и възрастова психология

автор: Евгений Владимирович Черников

тема: „Профилактика на агресията и насилието в училище ”

1.Общо описание на представените материали

По избор от научното жури съм определен за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Социалнопсихологични и личностови фактори при различни форми на агресия сред ученици ” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма: Педагогическа и възрастова психология. Автор на дисертационния труд е Евгений Владимирович Черников – докторант към катедра Психология, в Пловдивски Университет „Паисий Хилендарски“. Представеният от Евгений Владимирович Черников комплект материали е на хартиен носител и е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ПУ“П.Хилендарски“. Той включва всички необходими документи. Докторантът е приложил и съответните публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Представеното дисертационно изследване е посветено на агресията и нейните прояви в училище и свидетелства за своята теоретична ценност чрез обогатяване на знанията за траекториите на развитие на отделните видове агресия и на възможностите за нейното ограничаване, чрез специално конструирана програма, ефективността на която е емпирично потвърдена.

Изследването очертава поле, в което агресивността се осмисля в контекста на възможностите за нейното ограничаване чрез различни

дидактични интервенции. Резултатите от емпиричното изследване от прилагането на програмата откриват ефектите върху преодоляване на агресията, отчитайки влиянията върху различните и компоненти.

3. Познаване на проблема

Докторантът се опитва обосновано да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване. Теоретичният анализ е насочен към осмисляне на основния конструкт на изследването – агресията .

Проследени са всички класически и модерни подходи при концептуализирането на агресията и са очертани различните измерения на самата агресия. Представен е анализ, който обхваща поведенческите, когнитивните и социални измерения на конструкта. Подробното разглеждане на когнитивните присъствия в динамиката на агресията е допълнен със задълбочен анализ на саморегулацията на поведението. Считам за изключително интересен опита за осмисляне на агресията чрез поставянето и в контекста на саморегулацията. Теоретичният анализ обхваща и обстоен преглед на съществуващите подходи и възможности при изграждането на програми за ограничаване на агресията. Така се очертава и оригиналността на авторската програма за превенция на агресията в училище. Бих искал да открия един своеобразен момент в съдържанието на програмата - акцента върху развитието на саморегулацията, което очертава и една значително по – разширена перспектива пред позитивното развитие.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Изследването е осъществено чрез:

- „Въпросник за нивото на агресивност на А. Бъс и А. Пери“;
- „Диагностика на комуникативния контрол“ на М. Шнайдер;
- Въпросника „Стил на саморегулация на поведението“ на В. И. Моросанова.

Въпросниците са с добри психометрични характеристики и адекватни на изследователския замисъл.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 235 страници в основния текст, който включва 30 таблици, 16 фигури и 3 приложения. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, три глави, изводи и обобщения,

заклучение, използвана литература и приложения. Библиографията е със 105 заглавия. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Емпиричната част включва също и модел за ограничаване на агресията. Представените анализи и изводи са представителни за усилията на докторанта и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

За оценката на едно дисертационно изследване могат да се приемат следните критерии:

-новост – собствен принос при решаването на изследователския проблем;

-научна ерудиция, изразена в обективността и коректността на представените идеи и възгледи при теоретичното разглеждане на темата и при обзора на литературните изследвания както и в подбора на методиките и анализа на емпиричните данни;

-подробно описание на методиките на изследването и на техните психометрични характеристики;

-коректно представяне на емпиричните данни като се използват статистически методи и анализи на резултатите;

-авторови приноси и препоръки, относно използването на резултатите от научните изследвания.

Приносите на Евгений Владимирович Черников са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

Реализирано е цялостно емпирично-приложно изследване на агресията и насилието в училище, в което е проверен приложния ефект на целенасочено създадената програма за превенция на насилието и агресията в училище.

Установени са актуални тенденции в проявите на агресията между учениците по пол и възраст. Поставени в контекста на съществуващите изследвания върху агресията във времето, резултатите от представеното изследване обогатяват разбирането за проявите на агресията по измеренията пол и възраст, както и за траекториите на развитие на отделните видове агресия

Създадената програма е с конструктивно-позитивната насоченост на работата с тийнейджърите, съобразена с възрастовите и половите им

особености (14 – 17 години), включва активно общуване с референтната им среда (връстници, по-големи приятели, родители, обществена среда и специалисти-педагози). Програмата е добре структурирана, с обособени теми и активности и акцентира върху интерактивното и тренингово развитие на личностната саморегулация на поведението на тийнейджърите.

Представени са емпирични доказателства за ефективността на програмата чрез подбрана комплексна методика за диагностика на равнището на агресия и насилие преди и след тестването на формиращата превантивна програма.

Установено е достоверно понижаване на афективните, когнитивните и поведенчески компоненти на агресията и насилието в училище вследствие приложението на целенасочената превантивна програма.

Считам за особено ценен приноса по създаването на програмата за превенцията на агресията и насилието, в което е открит позитивния опит, както и на влиянието на измененията в саморегулацията върху отслабването на поведенческите, когнитивните и емоционалните измерения на агресията.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените публикации са б и са изцяло в темата на дисертационния труд.

9. Лично участие на докторанта

Евгений Владимирович Черников е реализирал самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са негово лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считам, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Евгений Владимирович Черников притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с

оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията върху динамиката на агресията.

12. Препоръки за бъдещо използване

Предлагам основния текст на дисертацията да се разшири, като се наблегне върху структурата на програма и на указанията за нейното провеждане, което би било полезно за всички, които се занимават с проблемите по аграничаване на агресията в училище..

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Евгений Владимирович Черников притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатът отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „П.Хилендарски“. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Евгений Владимирович Черников, за което давам и своя утвърдителен вот.

04.05. 2019 г.

Изготвил рецензията:
/проф. Румен Стаматов/

